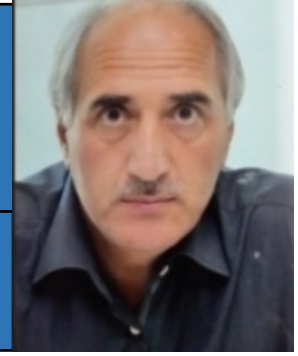

TANPINAR ŞİİR VE SONSUZLUK -4-

ŞABAN KUMCU

Aşk, ölüm, hayat, vatan gibi büyük kavramlar, (meşhumlar) hayatın etrafında döndüğü eksenler; öz, esas, ağırlık merkezleri, (mihverler) şiirin gelişiyile anlamlarını değiştiriyor mu? Sonra söyleyişin kendisi mısırda uçuyor mu? Söz, musikiye ve kurallara muhtaç olmadan, ahenkli, ölçülü nağmeler çağrıştırıyor mu? Bir şiir bunları yapıyorsa, o şiir milli dehanın ölçüsündedir ve bundan daha iyi dünya ölçüsü bulunmaz. Bir milletin dili olmaktan daha büyük dünya ölçüsü yoktur. Dünyada kaç millet var...?

Musiki gibi şiirin de en güzel ve en asil anları bizi sonsuzlukla karşılaştırdığı anlardır. Bu pek nadir anlarda sadece şiir değil, insanın kendisi de hakiki boyutlarını, derinliğini ve anlamını keşfeder. Pascal'ın dediği gibi **"iki sonsuzluk arasındaki baş dönmesi yaşar."** Anlaşılması çok güç bir olaydır. Şiir gibi aslında sınırları belirli olan bir sanatla, sonsuzluğun boğuşmasından muzaffer çıkabilmek için çok istisnai bir yaratılış ve tükenmez bir sabır ister. Fakat hangi şey kolaydır ve hangi şaheser ölüm derecesinde yorucu ağrıların ve bekleyişlerin çocuğu değildir.

Yahya Kemal, Türk şiirine çoktan beri geleneğinden sildiği bu asil sabrı tekrar getirenlerden biridir. Olay, bir gazeli bir oturuşta bitirebilmek veya bir buçuk saatte bir manzumecik meydana çıkarabilmek davasının güdenler hala aramızda çoktur. Fakat onların yazdıkları şeyler, sonbahar rüzgarlarının önüne katılmış ölü yapraklar gibi, sanatın adını unutma ülkesine atıp giderken, Yahya Kemal'in şiirleri hafızamızda serin ve loş bir mağara kaynağında kendi ebediyetinin sularıyla yıkanan mesut bir ilahe vücudu gibi sıcak ter ü taze gülüyor.

Heyhat! Ebediyete Alemdağ'ını seyre gidilir gibi gidilmiyor...

Bunun için Pegase'nin (kanatlı at) yelesinden sımsıkı tutmak lazım!

Eski Tuna akıncılarının torunu Yahya Kemal, bu sade defne dalı ve sarmaşıkla beslenen asi ata, kafiyelerinin altınından öyle murassa (yaldızla işlenmiş mücevher) bir gem yaptı ki şimdi artık kendisinden ayrılamıyor. Sabırsız ayakları sabah akşam kapısı önünde eşiniyor. Denizle insan ruhu arasındaki baş döndürücü uygunluğu ilk bulan şair **Baudelaire'dir**. **"Hür adam denizi daima seveceksin"** diye başlayan manzumesi, bu iki sonsuzluğun en **"surnaturel"** anlamında göz göze geldiği esrarlı bir alemdir.

Yahya Kemal'in sanatının teşekkülünde (kuruluşunda) "Kötülük Çiçekleri" şairinin bu hükmünün ne kadar hissesi var bilmiyorum. Fakat muhakkak olan bir şey varsa, Türk şiirine denizi getirerek sonsuzluğu ruhumuzun bir aynası yapan ilk şairimiz o olmuştur. Doğrusu *Yahya Kemal'e* kadar eski ve yeni edebiyatımız için deniz, bazı mistik semboller veya hissi istiareler (eğreti, ödünç alınarak benzetilenler) dışında, *Boğaz ve Kalamış* kıyılarında yapılan sandal sefalarının ötesine geçmez. Bu tehlikesizliği ölçüsünde küçük oyunda başarılı olan birkaç mısra şüphesiz hepimizin hatıradır. Fakat hiç kimse deniz deyince kafamızda ve ruhumuzda sarsılan acayip ürpemeyi bulamaz.

İlk defa *Yahya Kemal*'in geniş mısralarındadır ki çokluğun (dalgaların) aşırı öfkesi, Türk dilinde nefes alır. Ebedi gazabını homurdanır veya (sükûnunun) sessizliğinin ilahi çatısını bulur. Bilmem ki okuyucularıma **“Deniz ve Açık Deniz”** şiirlerinden bahsetmek istediğimi söylemeye gerek var mı? Fakat bir şiirin konusu aslında ne kadar yabancı ve ondan uzak bir şeydir. O sadece bir niyet veya vesiledir. Her şeyde olduğu gibi sanatta da bu

kelimenin mana ve kıymeti tahmin edildiğinden çok azdır. Denizi bulmak ve görmek, basit ve geçici heyecanların yerine onun dengi ancak ölüm olan bir kâinatın yani sonsuzluğun şiirini aramak şüphesiz ki bir kıymettir. Fakat asıl şairin vazifesi ruhun en kısa şimşeklenme anını göze, kulağa ve her türlü duyguya hitap eder bir şekilde tercüme etmektir ki bu birincisinden büsbütün başka bir şeydir.

Onu, kendi tabiriyle söyleyelim: “*Bu bin başlı ejderi* dil gibi şekilsiz, seyyal bir maddede bütün değişimleri ve talihleriyle beraber hapsedebilmek lazımdır. İşte *Yahya Kemal’in* asıl ustalığı buradadır.

Yahya Kemal, en müzikal manasında tam bir hareketi anlamla beraber yürütmenin sırrını bilir. Onun mısraları ***Racine’in***

*Bir gün deniz ölgündü, bir oltayla balıkta,
Kuşlar gibi yalnız, yapayalnızdım açıkta,
Şehrin eleminden bir uzak merhaledeydim.
Fanileri gökten ayıran perdeye değdim.*

Birinci mısranın tam ortasındaki duruşun bize verdiği kısa hazırlama imkânı, bu başlangıcı adeta tiyatrodaki üç vuruşun seremoni ciddiliğini veriyor. Hecelerde ona göre seçilmiştir. Buna ihtiyaç vardı. Çünkü biraz sonra başlayacak şey, gelişigüzel, rastgele bir dram değil, insan ruhunun denizle, tabiatın en asli unsurlarından biriyle birleşmesidir. Onun için şiir özelliği olmayan sıradan mısraların tek bir musiki aletinin uzlet

kahramanlarına benzerler. Mükemmeliyetlerini hareket halinde yaparlar. Her mısra bir yılan gibi kayar, toplanır, gerilir, atılır veya gereğine göre kafiyesinin donuk aydınlığında çöreklenir. Daha açık olabilmek için sanatta öğretici olmanın mecburi gülünçlüğüne katlanalım ve bu manzumelerden birini mesela “*Deniz’i* yavaş yavaş okuyalım.

(yalnızlık) “*tema*”sı etrafında yaptığı vazıh (açık seçik) oyunlardır. Sadece dekoru çizmek ve bizde biraz sonraki karşılaşmanın yıkacağı bir ruh haleti tesis etmekle mükelleftir. (sorumludur) Nitekim aşağıdaki mısralarda bu tek başına devam eden ses birdenbire genişler, büyür, yüzlerce kemanın ve borunun katıldığı muazzam bir orkestra olur. Tunçtan çatırtısıyla biraz evvelki sessizliğin mimarisini bozar.

*Rüzgarlara benzer bir uğultuyla sulardan,
Sesler geliyor sandım ilahi kuğularından.
Her an daha coşkun, daha yüksek, daha gergin,
Binlerce ağızdan bir ilahi gibi engin,
Sesler denizin ufkunu uçtan uca sardı.*

Artık hakiki kahramana bakınız, hadiseyi, olayı görmüyoruz fakat hissediyoruz ki o, yanı başımızdadır. En küçük bir hareket bizi onunla

karşılaştıracaktır. Bununla beraber tereddüt ediyor.

*Benzim, ölümün şiiri yayıldıkça sarardı.
Kalbimse bu hengamede kuşlar gibi ürkek,
Kalbim heyecandan dedi: “Artık dönelim çek!
Kâfi...! Ölülerden gelen ahenge kapılma! “*

İkinci mısra, ürkek kafiyesi üstünde sadece bir bekleyiş olarak asılır. Hiçbir ceylan, sarktığı uçurumdan hışıldayan ormanı ve tehlike dolu geceyi bu kadar afif (tertemiz, dürüst) bir telaşla dinlememiştir. Akıbetini (sonunu) hisseden

Psyché’nin bütün korkuları dördüncü mısrada toplanıyor. Yeşilimtırak kefen rengi karışmış gibidir. Şiirin bundan sonraki üç mısraı hayalın kulaktan göze intikalidir.

*Birdenbire hissettim ufuktan bir atılma,
Baktım ki deniz insanı durgun suyu yardı,
Bir dev gibi munis ve yosun saçları vardı.*

Bilmem bu dönüşteki şaşırtıcı güzelliği anlamak lazım mı? *Yahya Kemal’in* yerinde

herhangi bir şair (kapılma) kafiyesinin verdiği geniş imkanla ölümün eşliğinde yapılan bu

deruni hasbıhali pekâlâ biraz daha uzatabilirdi. Fakat sanatın biraz da ölçü meselesi olduğunu bilen Yahya Kemal, kafiye olarak seçtiği (atılma) kelimesinin üzerinde yaptığı ani bir dönüşle bu uzatmadan kurtuluyor ve manzume milinin üstünde dönen geniş bir kapı kanadı gibi, düşüncenin devam imkanlarından birini kapatıp öbürünü açıyor. Bu şekilde gelen *Orta*

Durdum, dedi!

...nin sükûneti bitirir. Ve biz talihin sessiz sedasız kabul ettiği müstesna anlardan

Çağ tabiatçılarının tasavvur ettiği unsurlar; ruhlardan biridir.

Fakat şair onu, *Doktor Faust'un Erdegeist*i karşıladığı (heyhat gözlerim sana tahammül etmiyor) hitabıyla geri göndermez.

Onun için şiirin birinci kısmını dört hecelik bir mısra olan;

birinde olduğumuzu anlarız. *Manzumenin ikinci kısmında konuşan deniz insanıdır:*

*Mademki deniz ruhuna sır verdi sesinden,
Gel, kurtul o dar varlığın hendesesinden,
Son zevkin eğer aşk ise ummana karış, tat!
Boynundan o canan dediğin laşeyi silk at!
Kırpikten süzgün, o ihanet dolu gözler,
Rikkatle bakarken bile bir fırsatı özler,
Aldanma ki sen bir susamış ruh, o bütün ten ve biraz saç,
Ummama çıkar burda bugün beklediğin yol,
At kalbini girdaba, açıl engine ruh ol!*

Görülüyor ki *Yahya Kemal* kalbi ve onun hasis (basit, küçük) endişelerini – çünkü burada kalp cılız ve hodgam (bencil) zaafların timsalidir. – tıpkı *Faust'taki homunculus'u*, (küçük, minik minyatür) insanları) geniş tabiattan ayıran billur mahfaza gibi bir şey kabul ediyor. Nasıl insan, daima değişen oluşun kanunlarını öğrendikten sonra cam mahbesini *Galatée'nin* sedef arabasında kırarak büyük bütüne kavuşmuşsa bizim de ferdi zaaflarımızı atarak engine açılmamızı ve ruh olmamızı istiyor.

Bu hem mistik hem sosyal “redemption” da *Yahya Kemal'in* ne derecede ileriye vardığını siyah mütareke yılları bize gösterdi. Onun İnönü zaferinden tutuşmuş bir meş’ale gibi eski imparatorluğun merkezinde dolaştığı günler unutulmayacak kadar yakındır.

*Garbın ucunda, son kıydan en gürültülü,
Bir med zamanı gökyüzü kurşunla örtülü,
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi ;*

Geniş mısralarında bütün bir ebediyeti kucaklamaya çalışan bu manzumeyle *Yahya Kemal*, *On Dokuzuncu yüzyılın* herhangi bir şairiyle boy ölçüşebilir. *Yahya Kemal*, son şiirlerinden biri olan “*Hafız'ın Kabri'nde*” şöyle bir mısra söyler:

“*Açık Deniz*” şiiri de “*Deniz*” gibi aynı sonsuzluk endişesinin ürünüdür. Yalnız birincisinde sükûnet halinde bulunan tabiatın kendi ruhunda konuşmasını anlatan şair, ikincisinde sadece ruhundaki gurbetin adamı olur. Bu şiirin en güzel tarafı kudurmuş bir unsurun büsbütün yakıcı azametini dile getirebilmesidir.

Bundaki başarıya hayret etmemelidir. Çünkü *Yahya Kemal*, kelimeleri bir Roma terbiyecisinin lejyonlarını kullandığı gibi kullanır. Onun için her mısraı imkanının serhaddinde kazanılmış başlı başına bir zaferdir. Bütün manzumeyi aynen alamayacağımıza göre, *Laokoon'un* muzdarip gövdesi gibi kıvranan şu üç mısra ile yetinelim.

Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde

Hakkı var, işini görmüş insanların ruhu sükûnete layıktır. Ebediyete “Deniz ve Açık Deniz” gibi iki geniş selam gönderdikten sonra, ölüm zararsız bir şaka haline girebilir.

**Aksaray'ın
hafızası olmaya
devam ediyoruz!**

AKSARAY'IN HAFIZASI

GERÇEK AYDINI
OKUL DEĞİL HAYAT
YETİŞTİRİR ONLAR
KENDİ KENDİLERİNİN
HOCASIDIR
Şaban KUMCU

SULTAN 2.
KILIÇARSLAN İZZ- EL-
DİN KILIÇ ARSLAN
BIN MESUD
Güzem BOZKURT

MÜSTESNA
BİR GÜN
Okan ÖCAL

EMEL DEMİRYÖREK
Betül Hotamışlı DAĞ

AKSARAY'DA KEMAL
ÇİFTÇİ HİKAYELERİ
Rasim GÜL

ZÜLÜFLER
Ayten ÇELEBİ

HACI BEKTAŞ-I VELİ
ÜLKÜSÜ VE 17
AGÜSTÜS TÖRENLERİ
Salim ÖZYÖN

KIRKIZLAR
EFSANESİ
Mustafa Fırat Gül

DİL NE KADAR
ÖNEMLİ
Hasan Şükrü PERAK

Aksaray'ın Hafızası

KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT, TARİH DERGİSİ

Anadolu
irfanı
Fatma Tutak

Bir Kalbe
Gülüştün
Şehri
Ayten Çelebi

Bir Tarla
Kuşunun
Anılarından
Damlalar
Anuş Gökçe

Bir Tarla
Kuşunun
Anıları
Üzerine
Hüzeyme Yeşim Koçak

Aksaray'ın hafızasına katkılarınızı bekliyoruz!